

איריס האן
מכון דש"א (דמותה של ארץ)

פעילות התאגידים משפיעה על מגוון רחב של אוכלוסיות, ביניהם הצרכנים, הספקים, העובדים ותושבים המתגוררים סמוך למפעל | הצילום באדיבות חברת סבב מייטרוניקס בע"מ

[תוכן זה הוא חלק מרב-שיח. לחצו כאן לדיון המלא](#)

מעל רף הציות ומתחתיו – אחריות סביבתית של תאגידיים מנקודת המבט של ארגון סביבתי לא ממשלתי

7 באוגוסט, 2011

גיליון סתיו 2011 / כרך 2(3)

באופן מסורתי, עמדו ארגוני סביבה ותאגידיים עסקיים משני צדי המתרס, בעיקר בכל הנוגע לנושאים הקשורים לניצול ישיר של משאבי טבע ו/או העוסקים בפעילות מזהמת. זאת בשל אחריותם של חלק מתאגידיים אלו ליצירת עוולות סביבתיות, לעידוד תרבות הצריכה ולניצול יתר של משאבי הטבע תוך פגיעה באדם ובסביבה [1].

לכאורה, טבעי ומתבקש כי הידוק הקשר בין ארגוני הסביבה לבין המגזר העסקי ילך ויתרחב ככל שתאגידיים יביעו רצון רב יותר לאמץ מדיניות סביבתית. התקשרויות כאלה יכולות לכלול מגוון של שיתופי פעולה: תרומה של גופים עסקיים לפעילות סביבתית או לארגון סביבתי, מתן חסות לפעילויות סביבתיות, ניהול מסע יחסי ציבור משותף, ואף רכישה של שירותים סביבתיים (כגון הדרכה או ייעוץ) מארגונים. התקשרויות מסוג זה טומנות בחובן תועלת ויתרונות לשני הצדדים. ארגוני הסביבה יוכלו ליהנות מהגברת המודעות הסביבתית אצל קהל יעד חדש ומגישה לשווקים חדשים, וכמובן יפיקו תועלת מהמשאבים הארגוניים והכספיים שמביא עמו המגזר העסקי. החברה העסקית תוכל ליהנות מתדמית חיובית, בזכות התדמית שארגוני הסביבה נהנים ממנה.

יחד עם זאת, קשרים מסוג זה אינם חפים מקשיים, והם מעלים כמה בעיות, בעיקר מנקודת המבט של ארגוני הסביבה:

האם ובאיזו מידה יפגעו שיתופי פעולה מסוג זה ביכולתו של הארגון הסביבתי להיאבק בתאגידי שהוא מתקשר עמו, אם וכאשר יעלה צורך במאבק מסוג זה עקב נזק סביבתי שהלה יגרום? פגיעה אפשרית בתדמית ובתוקף הציבורי של הארגון הסביבתי: התקשרות עם גורמים עסקיים, בוודאי כאשר אינה נעשית על פי אמות מידה שקופות ומוסכמות, עשויה לסדוק את האמון הציבורי שהארגונים האלה נהנים ממנו, ולפגוע באשראי הציבורי שהוא בסיס הכוח שלהם.

התלבטויות מסוג זה מעסיקות לא רק את ארגוני הסביבה בישראל, והן הובילו את ארגון שמירת הטבע של האו"ם (IUCN – International Union for Conservation of Nature) לנסח מסמך החושף את התלבטויותיו בנושא התקשרות עם גופים עסקיים, וכן אמות מידה להתקשרות בין הארגון לבין המגזר הפרטי.

התפתחות האחריות הסביבתית התאגידית מעוררת גם שאלות ערכיות ועקרוניות בדבר חלקו הרצוי והראוי של המגזר העסקי בהובלת שינויים סביבתיים. הביקורות בתחום זה מבוססות על כמה נימוקים וטענות שאין להקל בהם ראש:

חשש מניצול לרעה של התדמית הסביבתית החיובית של התאגיד לצורך פעילות בלתי סביבתית, תחת האיצטלה הירוקה (התיירקוּת – greenwash).

איכות הסביבה היא מוצר ציבורי, וראוי שיעסקו בה נבחרים ומומשרות, ולא תאגידים. על פי גישה זו, לא ראוי כי תאגידים הם שיישמו מדיניות סביבתית "פרטית" (שעלותה מגולגלת בסוף לצרכן, ו/או נגרעת מהמס שהתאגידים משלמים למדינה), על פי סדרי העדיפויות הנראים להם נכונים.

התחזקות מעמדם של התאגידים מצדיקה את החמרת הפיקוח עליהם, ולא מגמה של הרחבת אחריות. על פי גישה זו, התחזקות כוחם של התאגידים והתהוותה של כלכלה תאגידית עולמית הפועלת בחסות ארגונים פיננסיים בין-לאומיים מעודדות צריכה חסרת מעצורים, ומביאות לדריסה של עסקים קטנים ולתלות מוחלטת בתאגידים, עד שפרטים וקהילות מאבדים את זהותם. שלטון התאגידים הוא המביא לנזקים האקולוגיים החמורים ביותר עקב ניצול יתר. הוא מוביל תפיסת עולם שלפיה כסף, כוחניות ותחרות הם הערכים המובילים, ולא ערכים כגון קיימות, צדק סביבתי וחברתי וסולידריות. במקום לחזק את שלטון התאגידים באמצעות טיפוח האחריות הסביבתית – יש להתמקד בהעצמת החברה האזרחית, ובטיפוחה של כלכלה מקיימת, המשקללת היבטים של חברה, סביבה וכלכלה, ואינה מונעת על-ידי גידול לשם רווח [3,2].

ספרייה 045, חברת הראווה | איריס שפיצר, המכללה האקדמית עמק יזרעאל, בית ספר גורן לתקשורת חזותית

בצד הדיון על מחויבותם של תאגידים מעבר לרף הציות, יש לזכור כי על אף התרומה העצומה של המנגנונים מרצון לשיפור ההגנה על הסביבה, על הבכורה להישאר בידי האסדרה (רגולציה). קשה להפריז בחשיבותה של האסדרה הסביבתית כמסגרת ברורה ומחייבת, הניתנת לאכיפה. היא זו שיוצרת את המסגרת הבסיסית וההכרחית לפעולתם של התאגידים, ומבטיחה איכות סביבה בסיסית. יש לה גם תפקיד חשוב בעידוד פעילות מרצון: מן הספרות ידוע כי היא אחד הגורמים המאיצים את אימוצן של תכניות סביבתיות מרצון, בין היתר כדי לשפר את היחסים עם המאסדר (רגולטור), או כטענת הגנה טובה במקרה של הפרת דיני איכות הסביבה.

התגברות המודעות הסביבתית בכלל, ובקרב תאגידים בפרט, יוצרת סוג חדש, מעניין ומאתגר של מערכת יחסים בין ארגוני סביבה לא ממשלתיים לבין תאגידים עסקיים, שלאורך שנים עמדו משני צדי המתרס. שיתופי פעולה מסוג זה הם חשובים, ואף בלתי נמנעים, אך הכרחי כי ייעשו לאור אמות מידה לבניית שיתופי הפעולה. בשיתופי פעולה כאלה גדולה ההשפעה המשולבת של השותפים מהשפעתו של כל שותף בנפרד. שיתוף פעולה לפי אמות המידה שנקבעו, יאפשר לנצל את ההשפעה מבלי לפגוע בעוצמתם ובייחודם של השותפים, ומבלי ליפול למלכודת הדבש שהם עשויים ליצור.

מקורות

1. בוקשפן ע, האן א, ורוט ג. תש"ע. הענק וגנינו – על חברות, דיני החברות ואיכות הסביבה. משפט ועסקים י"ג: 101.
2. קורטן ד. 2002. כשהתאגידים שולטים בעולם. תל-אביב: הוצאת בבל.
3. חנין ד. 2007. גלובליזציה, ירושלים: ספריית האוניברסיטה המשודרת, משרד הבטחון – ההוצאה לאור.